

ЕЙСМОНТ І.В.

студентка 1-го курсу екологічного факультету спеціальність
«Правознавство» ЖНАЕУ м. Житомир, Україна

Науковий керівник: Ляшенко Р.Д., к.ю.н., доцент, в.о. зав. кафедри
правознавства Житомирського національного агроекологічного університету

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що сьогодні форми юридичної відповідальності глави держави не співвідносяться з обсягом його повноважень. Тому актуальним залишається дослідження основних проблем юридичної відповідальності Президента України, а також визначення нових форм конституційно-правової відповідальності глави держави для стабілізації функціонування політико-правової системи України.

Питання юридичної відповідальності Президента України з часу здобуття Україною незалежності було об'єктом дослідження багатьох видатних вчених-конституціоналістів, що зробили вагомий внесок у дослідженні даного питання. Серед широкого кола науковців слід виділити такі праці, як: О. М. Лисенко, В. Я. Малиновського, Р. С. Мартинюка, В. М. Савчина, С. О. Телешуна, Ю. Н. Годики, В. М. Шаповала .

Відповідальність у конституційному праві слід розуміти як відповідальність суб'єктів конституційного права, передусім органів публічної влади, їхніх посадових осіб, за порушення конституційно-правових норм. Формами такої відповідальності можуть бути: накладення вето на правовий акт, скасування правового акта, дострокове припинення повноважень, усунення з поста, визнання виборів недійсними та ін. [5, с. 31].

Спеціальною підставою для конституційно-правової відповідальності є конституційний делікт, характерними складовими якого є: об'єктивна сторона і суб'єктивна сторона.

На даний час конституційно-правову відповідальність Президента України характеризує лише «мертвий» інститут імпічменту та звітування перед Верховною Радою України [4, с. 56]. Так, серед науковців поширеною є думка про можливість і навіть необхідність запровадження серед можливих форм відповідальності глави держави санкції у вигляді обмеження реалізації його окремих повноважень.

Парадокс основи інституту імпічменту глави держави також підтверджує той факт, що Президент України є суб'єктом адміністративно-правових відносин, в яких, за загальним правилом, звільняє з посади той, хто призначив в порядку субординації. Якщо Президента обирає весь народ, то і весь народ повинен вирішувати питання про усунення його з поста. Ми поділяємо думку О. Шафарчук, яка зазначає, що вирішення питання про усунення Президента України з його поста народом можна реалізувати через таку форму безпосередньої демократії, як референдум, зокрема, всеукраїнський, шляхом деталізації статті 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» пунктом, в якому б зазначалося, що предметом всеукраїнського референдуму є вирішення питання про усунення глави держави в порядку імпічменту.

Згідно статті 111 Конституції України, Президент України може бути усунений з поста Парламентом в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Саме формулювання «інші злочини» дає змогу говорити про політичну відповідальність глави держави, бо ними можуть бути будь-які політично мотивовані дії Президента України. Тому, законодавцю слід прийняти окремий закон, що врегулював би процедуру імпічменту в частині визначення вичерпного переліку підстав притягнення глави держави до відповідальності в порядку імпічменту, і який би унеможливив появу політичного фактору в даному механізмі зі сторони Парламенту.

Незрозумілим елементом інституту імпічменту в Україні залишається те, що рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається Парламентом після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент, а також після отримання висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину.

Згідно статті 148 Конституції України, глава держави призначає шість суддів Конституційного Суду України. Відповідно до статті 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції. Відтак,

важливе місце у процедурі імпичменту глави держави відводиться Конституційному Суду України, який частково формується Президентом України, що породжує питання щодо його об'єктивності.

Важливою прогалиною Основного закону України є відсутність нормативно-правової регламентації правового статусу спеціальної тимчасової слідчої комісії, до якої належать спеціальний прокурор та спеціальні слідчі, в Основному законі України. Це ще раз підтверджує неможливість проведення імпичменту в сучасних умовах.

Як зазначалося вище, одним із засобів конституційно-правової відповідальності є скасування правового акта. Відповідно до частини 4 статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України, Вишому адміністративному суду України як суду першої інстанції підсудні справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Президента України [2, с. 13]. Згідно частини 1 статті 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суди загальної юрисдикції утворюються і ліквідовуються Президентом України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду [1]. Знову ж таки, неупередженість при скасуванні нормативно-правового акта Президента України Вищим адміністративним судом України викликає сумнів, оскільки глава держави відіграє важливу роль у визначенні видатків на функціонування Вищого спеціалізованого адміністративного суду України.

Слід зазначити, що 23 серпня 2011 року у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону України «Про порядок імпичменту Президента України». Проте, до сьогодні зрушень у прийнятті даного закону, який зміг би врегулювати всі вищевказані проблеми інституту імпичменту Президента України, немає.

Чинним законодавством України, крім конституційно-правової відповідальності, передбачено, що за державну зраду Президент України може бути притягнений до кримінальної відповідальності, що передбачена статтею 111 Особливої частини Кримінального кодексу України. За загальним правилом, за порушення фундаментальних положень конституційного права, таких, як права, свободи, законні інтереси людини, виборче право, Президент України виступає суб'єктом кримінальної відповідальності (розділ 5 Особливої частини Кримінального кодексу України). Проте, дане положення кардинально не відповідає Рішенню Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпичменту Президента України) № 19-рп/2003 від 10 грудня 2003 року право недоторканності Президента України не може бути скасоване, призупинене або обмежене шляхом порушення проти нього кримінальної справи і переслідування у порядку кримінального судочинства [3]. Таким чином, Президент України на час виконання повноважень не несе кримінальної відповідальності, проти

нього не може бути порушена кримінальна справа, тому це нівелне положення Кримінального кодексу України, в якому суб'єктом певних злочинів є саме Президент України.

Правове регулювання інституту імпічменту глави держави в Україні має ряд фундаментальних прогалин. По-перше, народ як єдине джерело влади в Україні обирає Президента, проте не має юридичної можливості усунути главу державу в порядку імпічменту, що суттєво спотворює статус України як демократичної держави. Дану проблему можна було б вирішити шляхом внесення змін до Закону України «Про всеукраїнський референдум». По-друге, досі відсутній вичерпний перелік підстав для усунення Президента України з поста в порядку імпічменту. По-третє, сама складність і насиченість різними суб'єктами процедура імпічменту призводить до практичної неможливості його проведення. По-четверте, чинна Конституція не передбачає нормативно-правової регламентації статусу спеціального прокурора та спеціального слідчого. По-п'яте, те, що Президент України відіграє фундаментальне значення у формуванні Конституційного Суду України, породжує питання про об'єктивність вищевказаної інституції як суб'єкта процедури імпічменту.

Однак, після подій які відбулись в Україні та з демократизацією громадянського суспільства можна констатувати про значні зміни в інституті відповідальності Президента України. Стало відомо, що Служба Безпеки України зареєструвала кримінальну справу за обвинуваченням колишнього президента Віктора Януковича, суддів Конституційного суду та низки інших високопосадовців у злочинній змові з метою зміни конституційного ладу і узурпації влади в країні за ст. 364 КК України (зловживання службовим становищем).

Тому можна зробити висновок, що в подальшому інститут відповідальності Президента буде удосконалюватись і розвиватись, а гарант Конституції України забезпечить виконання покладених на нього функцій у відповідності до Конституції України та чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/page>

2. Кодекс адміністративного судочинства України зі змінами та доповненнями станом на 3 вересня 2012 р.: (відповідає офіційному текстові) – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 223 с.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпічменту Президента України) № 19-рп/2003 від 10 грудня 2003 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03>.

4. Мартинюк Р. Інститут імпичменту в Україні: вади вітчизняної моделі // Право України. – 2008. – № 2. – С 106.

5. Шафарчук О. Президент України як суб'єкт відповідальності: окремі проблемні аспекти : [Електронний ресурс] / О. Шафарчук. – Режим доступу :<http://naub.oa.edu.ua/2013/prezydent-ukrajiny-yak-subjekt-vidprovidalnosti-okremi-problemni-aspekty/>.